

Glorioșii ani ai ratării

MOȘUL A PLECAT...

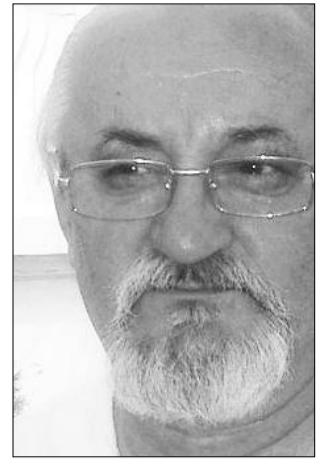
Tudor Diaconu era plin de energie, tonic, a jucat fotbal cu tinerii, de câte ori i se ivea prilejul, sfidând vârsta și fracturile căpătate în urma unui accident rutier – juca și la 70 de ani! Dar, de mai bine de zece ani, profesorul s-a închis în casă, în chip inexplicabil, cu documentele și cărțile lui, cu pozele vestigiilor străvechi lipite pe pereți, bibliotecă, adâncit în studiu și scris. A fost perioada în care nu ne-am mai văzut decât dacă-l întâlneam în scurtele sale plimbări pe strada din fața blocului. De fiecare dată, Moșu' îmi spunea la despărțire: „Pohete, tot nu te-ai împăcat cu moartea? Se vede pe fața ta, copile. Nu te speria, nu e totul aici, adevărata viață te așteaptă Dincolo.” La sfârșitul ultimei convorbiri cu el, Dumnezeu știe când a fost, mi-a zis: „Pohete, știi ceva? Lasă dracului cărțile savante, scrise de proști fără talent, că-ți trece vremea mult mai iute, te zbârcești. Citește cărți pentru copii, să vezi ce frumos va băcăi sufletul în tine.” În drum spre casă m-am gândit la toate cărțile copilăriei mele, la copilăria lumii și la vârsta de aur a acesteia. Era trecut de anul 2000, Ion Iliescu și social-democrații lui îmburgheziți reluseră puterea, scărbindu-i pe aceia care năzuiseră la o Românie scoasă din ghearele urmașilor responsabili de comunizarea ei. „trebuia să te implici politic, mi-a zis un bun prieten, trebuia să devii activ, să-ți însoțești votul cu acțiuni ferme.” Da, avea dreptate, Corneliu Coposu era un lider carismatic ce m-a atras, chiar l-am întâlnit pe Senior, de vreo două ori, și am schimbat câteva cuvinte. Din păcate, filialele partidului său erau pline de inși care nu se puteau racorda la prezent și despre viitor nu aveau reprezentări realiste. La astea se mai adăuga și pletora de persoane îndoielnice, cu trecut dubios. Așa că ofertele politice erau iluzorii pentru mine. Ori, cine știe, structural n-am fost întocmit pentru activism politic. Cum familia mea și chiar eu suferisem prigoana comunistă, la revenirea lui Iliescu et comp, deznădejdea și blazarea m-au capturat mai abitir. O resemnare maladivă mă cuprinsese și singurele moduri de a mă sustrage erau rutina serviciului zilnic, alcoolul tare, lecturile și audițiile muzicale. Ușor, ușor, nici evaziunea asta nu mă mai ajuta, înaintam în vârstă, viața și teama de finitudine îmi livrau întrebări noi, descumpăniri cu adieri maladive. Sunt o fire elegiacă - nu știu dacă am fost așa dintotdeauna sau sunt produsul câtorva accidente istorice și biografice fundamentale. Am fost și am rămas (virtual) un boem de amurg. Înainte de 1989 am avut alianțe nu tocmai pasagere și cu undergroundul, dar numai pentru a-i cunoaște oferta; unele aspecte ale lui mi-au plăcut, altele, nu; m-au atras mult aspectele evazioniste, conspiraționiste și subversive ale undergroundului, nevoia de a rupe convenționalismele oficiale. Bref, asta era înainte de 1989, a reintra în subterană, cum eram tentat uneori, nu-mi surâdea deloc, simțeam că nu mă mai lăsa psihismul vârstei celei noi. Pesemne că toate astea erau vizibile, de a simțit Moșu' să-mi facă brânci în copilăria ludică. Dar, fuga în trecut, să vedem ce a mai fost și pe acolo! În 1982, dacă nu greșesc, Moșu' îmi spune că va pune la cale ceva nou. Cum-necum, îl contactase pe academicianul Nicolae Teodorescu, vestitul matematician, și-i făcuse o expunere a viziunii sale despre relația dintre matematică și limbă. „Bravo, Moșule, i-am zis, ironic, ai descoperit roata!” „Pohete, nu fi ironic, știu că Odobleja și Occidentul au mirosit relația dintre matematică și limbă. Numai că, atenție la mine, chiar aici la Pitești se va pune baza unui cerc de cercetare științifică a istoriei și limbii. Află, dragă Diogene ambulat, că l-am contactat și pe

istoricul Nicolae Copoiu care, deși este un marxist luminat, are deschidere spre adevăr și nou cum nici nu-ți trece prin devla aia liricoidă!” Nu m-au surprins cele spuse, Moșu' era capabil de multe „trăsnași” frumoase! Peste mai bine de o lună, academicianul și istoricul erau la Pitești și îl ajutau pe Moșu' să oficializeze „Cercul Pluridisciplinar de Studii Istorice și de Limbă Românească, de pe lângă Casa Sindicatelor. La înființarea cercului a participat chiar și prim-secretarul Comitetului P.C.R. – Argeș de atunci, Ion Sârbu! Acesta avea nume bun în lumea culturală, spre care avea deschidere cel puțin din respect – în 1970 ajutase substanțial la înființarea Taberei de sculptură de la Măgura, în județul Buzău, unde era prim-secretar, la propunerea sculptorilor George Apostu, Brăduț Covaliu și Gheorghe Coman. Am fost și eu cooptat în acest cerc; în elanul său, Moșu' mă vedea, aidoma poezilor Novalis, Eminescu și Leopardi, preocupat de cultura matematicii! În fapt, relația mea cu matematica a fost precară dintotdeauna și așa a rămas! Nelu Durac, fire mai ludică, s-a lăsat prins mai mult în trășenia asta. Bătrânul inginer și pasionat de lingvistică, Nicolae Miulescu, despre care am scris în episodul anterior, avea oarece rețineri față de codurile matematice descoperite sau inventate de Moșu'. Tudor Buicea (literat păsos și fin al Moșului - îl cununase și îi botezase fata) a intrat în cercul pluridisciplinar și o vreme și-a adus un important aport la descifrarea unor vechi inscripții. Un apropiat și consecvent colaborator al Moșului a fost fizicianul Stelian Bajureanu, autor al multor invenții și inovații, înregistrate la O.S.I.M., autor a peste cincizeci de lucrări de specialitate, unul din cei treisprezece membri ai Consiliului Internațional de Cibernetică. După 1990, Dr. ing. Stelian Bajureanu este membru fondator și secretar general al Academiei „Ștefan Odobleja”, de la Lugano, Elveția, membru fondator al Academiei Internaționale de Științe de la San Marino, membru asociat în Consiliul Științific al Asociației Internaționale de Cibernetică de la Namur, Belgia, participă cu lucrări la multe Congrese Naționale de Cibernetică, nenumărate seminarii și Sesiuni ale Academiei României, la Congrese Internaționale de Cibernetică. Când nu se ocupa de cercetare, Domnul Stelian picta cu har. O vreme am crezut că pictează doar pentru sine, dar m-am înșelat, savantul participaese cu picturi la multe expoziții naționale și internaționale, are lucrări în colecții din România, Israel, Germania, Italia, Belgia, Franța, Olanda, Spania și Statele Unite ale Americii. Domnul Bajureanu avea un farmec uluitor, știa să vorbească, ore în șir, despre lumea științei, cu o iscusință teribilă, de povesta moldav - tot ce ți se părea arid în științe căpăta limpezime și frumusețe, publicul sau preopinientul erau capturați, pur și simplu! Un apropiat al Cercului pluridisciplinar a fost și fizicianul Ionel Chiriță, inginer în cercetarea nucleară, prieten al artelor și literaturii (scria poezie și proză scurtă, cu destul talent). frecvența cenaclul nostru și, uneori, citea din creațiile sale – scria o poezie ușor stranie, cu accente științifice, destul de interesantă pentru criticii cu aplecare către hermeneutică.

Cu timpul, cercul de studii a început să fie parazitat de persoane dubioase - spun parazitat pentru că în anul 2010, în dosarul meu de urmărit de securitate am descoperit că noii veniți atunci erau vajnici informatori. De altfel, Moșu' a fost urmărit de Securitate cu asiduitate, a fost percheziționat la domiciliu; o astfel de descindere am descris-o într-un

episod, acum câțiva ani. I-a fost confiscată mașina de scris, ca și mie, în mediile culturale au fost lansate zvonuri compromițătoare, care să-i diminueze credibilitate și, prin efectul bilei de biliard, anturajul. Pentru multe, Tudor Diaconu ar fi putut fi arestat, dar a scăpat și îmi explic și de ce. Prin nu știu ce împrejurare, bătrânul Miulescu intrase în legătură cu „Editura Nagard”, din Milano. Aceasta îi publicase, în 1971, cartea intitulată „**Da.Ksa - God's country**”, în care încerca să facă dovada vechimii și valorii spiritualității dacice. La puțină vreme după ce am aflat asta, într-o discuție purtată cu Teja Djuvara, fost deținut politic, printre altele am amintit de teoria și demonstrațiile lui Miulescu. Bătrânul deținut, care avea relații secrete cu exilul românesc din Italia, mi-a spus că editura „Nagard” este Drăgan pe dos și este proprietatea lui Iosif Constantin Drăgan, personaj controversat, cu pregătire în Italia (1940) – acolo a absolvit a doua facultate, „Științe politice și economice”, tot acolo și-a susținut și un doctorat. După război, personajul rămâne în Italia, acolo dezvoltă activități economice corporatiste, înființează un trust mediatic (edituri, reviste și posturi de radio), reușește să-l contacteze pe Ceaușescu și susține în forță naționalismul acestuia. Se asociază, oferă logistică și ajutor material curentului cultural românesc protocronist-naționalist. Deși avea simpatii legionare solide, Drăgan, de dragul naționalismului, sprijină și comunismul ceaușist. După 1990, Drăgan îi ajută financiar pe Eugen Barbu și Vadim Tudor, pentru editarea publicației „România Mare.” Ceaușescu - Drăgan - Miulescu - Tudor Diaconu, iată niște legături directe și indirecte care, într-un fel, i-au impus Securității o atitudine ușor tolerantă față de Moșu'. După 1990, Tudor Diaconu își editează o parte din lucrările literare (poezie și proză) și de cercetare istorico-lingvistică. Încearcă să înjghebeze, la „Tehnic Club” - Pitești, o puternică mișcare de cercetări istorice, literare și științifice. Spun că a încercat, pentru că nu a reușit să găsească și să adune forțele necesare. Moșului i se alătură și reputatul medic Ilie Stanciu și împreună editează revista „Omu” - de la Vârful Omu, monument montan în care visătorul meu prieten vârstnic vedea unul dintre stâlpii lumii, poate cel mai important. Deși m-a solicitat să mă alătur mișcării, cu literatură sau altceva, n-am reușit să-i încredințez ceva spre publicare; șocul libertății și colaborarea mea cu presa, pe teme politice, sociale și umoristice, m-au ținut, multă vreme, de literatură - ani în șir am stat departe de ea, am scris rar, dar de citit literatură, am citit zilnic, așa cum fac din fragedă copilărie. În perioada asta lungă, de fierbințeală socială și politică, de griji noi, am stat departe de mulți prieteni. Lângă Moșu au rămas, să ducă mai departe visul, domniul Bajureanu, Ilie Stanciu și cu cine mai știe cine.

Da, Moșul a fost, a fost un prieten bun, cald, cu toate lumile lui, reale sau imagine... Spun a fost, pentru că de curând a plecat, a trecut la cele veșnice, după o lungă și grea suferință, vreme în care a fost îngrijit cu mucenicie de Doamna sa - Doamna Marta, cea care i-a îmbogățit priveliștea sufletească, într-unolaltă cu fiica sa Oana și nepoata Andra, cu care s-a plimbat cât să înconjure pământul, povestindu-i văzutele și nevăzutele lumii. A plecat în împărăția Moșului celui Sfânt, despre care bătrânul meu prieten spunea că este zeul tutelar la proto-dacilor, împietrit de mahnire și arătându-se lumii în steiul solar din Bucegi... Fie-i țărâna ușoară și amintirea veșnică...

Sunt o fire elegiacă - nu știu dacă am fost așa dintotdeauna sau sunt produsul câtorva accidente istorice și biografice fundamentale. Am fost și am rămas (virtual) un boem de amurg. Înainte de 1989 am avut alianțe nu tocmai pasagere și cu undergroundul, dar numai pentru a-i cunoaște oferta; unele aspecte ale lui mi-au plăcut, altele, nu...

Magda Grigore

Eveniment

Cuvintele conțin magie și sunt capabile de (trans)formare – lucru demonstrat la modul profesionist de Dumitru Radu Popescu, invitatul lunii octombrie la *Conferințele Municipiului Pitești*, proiectul Centrului Cultural Pitești în parteneriat cu Filiala Pitești aUSR. Cunoscutul scriitor a prezentat publicului un eseu de literatură comparată, dezvoltat dintr-un basm popular românesc, (re)povestit de Petre Ispirescu: *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Basmul care narează o frumoasă poveste a căutării nemuririi, împlinirea fericirii și a visului visat încă din

trupul mamei, a fost trecut într-un nivel superior de expunere, unde ideea fundamentală a textului a devenit o problemă general-umană: raportul dintre nevoia de ideal și limitele condiției umane.

Eseul a avut multiple valențe: cultură, simbol, umor, iar aventura condiției umane putea fi pusă în egală măsură sub lupă culturală, politică și socială. Neliniștea visului, plecarea în căutarea idealului, eșecul și întoarcerea la condiția umană sunt, am putea spune, etapele firești ale traseului ontologic, în toate extrapolările lui. În spațiul omenescului însă, moartea este adevăratul *axis mundi*, în jurul ei se naște și (re)naște specia umană, atât de îndrăzneță în imaginație și atât de curajoasă în dorință. Povestea lui Făt-Frumos devine în viziune eseistică povestea simbolică

Despre cuvinte

a fiecărui om sau, mai mult, povestea condiției umane. Segmentul de timp individual (*timpul omului*) este un timp al libertății. Viața trebuie să fie un timp al libertății, un timp de opțiune, de alegere, de vis, de revoltă, de imaginație, de opoziție la rutină, de încercare. Visul, prins ca și în basm între două coordonate eterne (binele și răul), este un miraj al acestei libertăți. Făt-Frumos nu debutează întâmplător pe fondul unui motiv literar de largă circulație (cel al *împăratului fără urmaș*), pentru că finalul aventurii (întoarcerea la condiția umană) este rezolvarea necesară acestei lumi. *Creșterea și descreșterea* visului alcătuiesc traseul unui destin model, care se caută pe sine/se conturează între reușită și eșec, adevărații dușmani ai visului fiind, la scară generală, vremelnicia, limitele umane și statornicia morții, și uneori nostalgia sau memoria. Treptele urcușului și ale coborâșului sunt în plan narativ: menirea/(pre)destinarea, intrarea în viață, cererea idealului, călătoria (inițiativă), lupta/implicarea, probele de viață, confruntarea inevitabilă cu forțele răului, greșeala/palma destinului, dezorientarea și drumul înapoi (întoarcerea visului), conștientizarea condiției umane și moartea (ca imposibilitate a ieșirii din limită). Făt-Frumos trăiește în ansamblu o tragică și umană *revoltă* a propriei condiționări (lingviștii au identificat o rădăcină a termenului european *revoltă/revolte*, în rădăcina sanscrită „wel”, care se traduce prin ideea de „a te întoarce în urmă și a privi spre viitor”). Idealul devine însă *prea multul*, nemurirea în cazul eroului este (doar) visul de aur care nu poate fi atins. Dorința lui se potrivește visului vârstei tinere, care în timp se metamorfozează lăsând în urmă doar amintirea *vârstei de aur*. O extrapolare a basmului, și implicit a eseului, poate fi făcută și în etapizarea vârstelor, simbolice pentru timpul căutării și timpul renunțării. Lumea omului este una obișnuită, există un parcurs temporal dat fiecărui om și pentru orice visător există inevitabilă readucerea la realitate.

Dumitru Radu Popescu a făcut mai multe legături inedite, extensii în literatura universală, Făt-Frumos i-a *atras* în plan eseistic pe Isus, pe Don Quijote, pe Oedip, pe Adam și Eva, scriitorul reușind într-o stilistică

personală diverse ancore și sintagme memorabile: *moartea ca o divină comedie; memoria ca o apocalipsă; comoditatea vieții eterne; destinul care batjocorește etc.*

Vânătoarea vieții eterne s-a dovedit și în conținut eseistic o vânătoare ratată, stingerea memoriei însemnând pierderea identității. Mesajul textual a fost plurivalent: ca să te întâlnești *cu tine însuși* îți trebuie curaj, raiul are alte reguli decât lumea păgână, știința despre sine înseamnă inițiere în experiență, experiența onirică are granițe fragile, fericire eternă este o utopie. Presupunul tărâm al fericirii, care nu cunoaște nici curgerea timpului, nici aducere-aminte este un eșec, de aceea palma morții l-a scăpat pe eroul nostru de vis, l-a eliberat, în viziunea eseistului, de himera nemuririi.

Leitmotivul basmului și interogația au devenit și în eseu o modalitate de expunere dinamică, atractivă, deși accentul pus pe narațiune și dialog în stilistica populară s-au mutat, dirijat, înspre monologul interior, ca semn superior al implicării eseistului în hermeneutica basmului. Centrul de greutate a căzut pe întrebare, ea poate desface mereu și mereu alte sensuri. A te întoarce, *dinspre drum – spre înțelegerea lui*, echivalează și în viziunea lui Dumitru Radu Popescu cu a medita, a căuta sensurile fundamentale, *problematizarea* fiind semnul distincției eseistice și al identității acestui autor subtil. Textul, pus sub semnul livrescului, a propus ascultătorilor mutații de semnificație dintre cele mai provocatoare. Dacă ar fi apărut până în 1989 un asemenea text, ar fi reprezentat cu siguranță o literatură subversivă, prin axa narativă și posibile simboluri aplicate politic: visul fabulos al omului care își caută nemurirea, care trece ușor geamandura dintre căutare și rătăcire (în aspirație) și care într-un târziu primește o palmă a destinului, pentru cutezanță, iar mâna destinului îl întoarce la realitate. Eroul *acela* nu-și mai recunoaște/regăsește țara din propria amintire și viziune, sfârșind în cele din urmă ca un biet muritor de rând...

Toate interpretările posibile ale eseului, ipostaza *multiplă* a eroului, semnificațiile intrinseci și metafora textuală au susținut cu adevărat pledoaria scriitorului despre *puterea ascunsă în cuvinte!*

„La ce bun poezii în vremuri de restriște?”

Foto: Adrian Coman

Biblioteca Județeană Argeș a oferit recent piteștenilor, cu ocazia ediției a X-a a *Salonului Cărții Argeșene*, o conferință susținută de Ana Blandiana - gândită ca un posibil răspuns la celebra întrebare a lui Friedrich Hölderlin: „La ce bun poezii în vremuri de restriște?”. Cel mai bun răspuns, în viziunea scriitoarei,

trimite la *rezistența prin cultură*, iar conferința a reprezentat în același timp o argumentare a ideii și o aplicație pe istoria recentă. *Vremurile* n-au fost niciodată favorabile poeziei, dar ea s-a încăpățânat să existe, să se insinueze, să dialogheze cu timpul, să-l întrogeze și uneori să-l anticipeze. Dincolo de locul și rolul ei, fascinația poeziei, misterul și metafizica au legătură cu *creația* în sine, cu ethosul lui Dumnezeu, ea face parte din bagajul ontologic dat omului, din taina acestei lumi. Poeta l-a citat în acest sens pe Freud care spunea sugestiv: *pe unde caut în subconștient, dau de poezie*. Istoria este cameleonică, iar vremurile de restriște au proliferat mereu, fie din *reprimarea adevărului*, fie din *manipularea lui*. Parafrazând un vers care-i aparține, astăzi *mai mult decât ieri și mai puțin ca mâine*, rezistența prin cultură își caută formula necesară de existență. Sintagma aceasta atât de cunoscută unește de fapt două idei: a rămâne viu, a supraviețui – în contextul continuității colective, și a lupta/a opune rezistență în diferite împrejurări aspre, critice sau dramatice. Cunoșcând înțelesul ei profund și diacronia istoriei aflată mereu sub semnul și

amenințarea unor calamități, nimeni nu se (mai) îndoiește de faptul că rezistența prin cultură *a existat și continuă să existe*. Ea face parte din geografia antropologică a omului viu, echivalând cu împotrivirea la moartea înțelegerii sensurilor și cu nerenunțarea la valori. O întrebare delicată se ivește însă într-o asemenea analiză: a putut vreodată rezistența prin cultură să țină loc rezistenței politice?! Modalitățile nu sunt comparabile și nu se pot substitui, dar rezistența prin cultură a reprezentat mereu pauza de respirație, exercițiul supraviețuirii unui popor, aerul vital prin care s-au putut anula moartea spirituală și sufocarea morală a unei națiuni. Pentru restul (schimbări de regim, restaurarea echilibrului social-politic), ar fi (fost) nevoie de mai mult – o extrapolare masivă a ideii în social, o coagulare a revoltei în masele largi, solidaritate a populației țării, a oamenilor de toate tipurile, indiferent de orientări, structură sau particularități. Dar românii n-au fost niciodată (prea) solidari, n-au învățat (încă) rostul acestei stări (dumnezeiești) care poate fi soluția salvatoare a multor dezastre. Solidaritatea lipsește de cele mai multe ori, din păcate, și din cultură, însă aici

Comoara

Se oprește gâfâind. De sub podul din față iese o mogâldeață nedeslușită.

- Măă! - înțepenindu-se pe picioare, scutură din cap. „Dacă este... Doamne ferește!”

- Care ești? - zice cu grabă, răstit.

- Eu, bre!

- Șefchet?!

- El, bre! - răspunde turcul apropiindu-se.

- M-ai speriat! Ce cauți pe aici în timpul nopții?

- Bre, n-am unde dormi, bre... M-am cuibărit sub pod și te-am auzit lălăind.

Venise aproape și abia îi ajungea la umăr lui Florea, care îl și prinde de ceafă zgâlțâindu-l.

- Bea, păgânule! Crucea voastră...

- Bre, bre! Nu juca cu asta! - sare turcul.

- Bagă-n tine! - și Florea îi duce ulciorul cu vin la gură.

Șefchet se ferește anevoie, ia vasul, gâlgăie de câte ori, scuișă apoi.

- Ce-nvârtești pe-aici? „Ăsta e unul din ăia care umblă de colo-colo”. Mai trage un gât și-l îmboldește iară, simțind cum i se suie călduri de la rărunchi. „În Almalâu nu mai sunt turci, dar numele satului a rămas, vin din ăia, chirpicarii, sau câte un venetic, așa...”

- Turcule, am auzit că faci pe-al dracu’!

- Bre, matale urât vorbește! Ce trebuie la mine? Nu făcut nimic...

- Iote-l! - și-l croiește iute cu ciomagul peste șale, să simtă.

- Bre, Florea! Astâmpără! Matale ești nebun?

- Mă, nu te supăra! Am vrut să văd dacă sari la bătaie. Bea! „Îl omor... îl omor, auzi al dracu’ turc, să taie un român!”

Șefchet apucă în silă ulciorul și ridicându-l să bea zărește luciul afurisit din privirea lui Florea. „Ăsta a înnebunit, vrea să mă omoare!”

- Bre, Florică, mi-a trecut. Matale lasă glumă de-asta! - șoptește tremurat, de parcă ar fi stat pe măracini.

Florea Sau ia ulciorul și înainte de a-l duce la gură, zice:

- Tot îți dau o bătaie. Îți pun pielea pe ciomag, turcule! - și prinde hulpav țâțâna

ulciorului. Ceva de foc îi străpunea beregata. Șefchet freacă de câteva ori cuțitul în ea. Horcăie, scapă ulciorul și cade peste cioburi. Turcul fuge în drumul mare al satului, murmurând năuc în beznă:

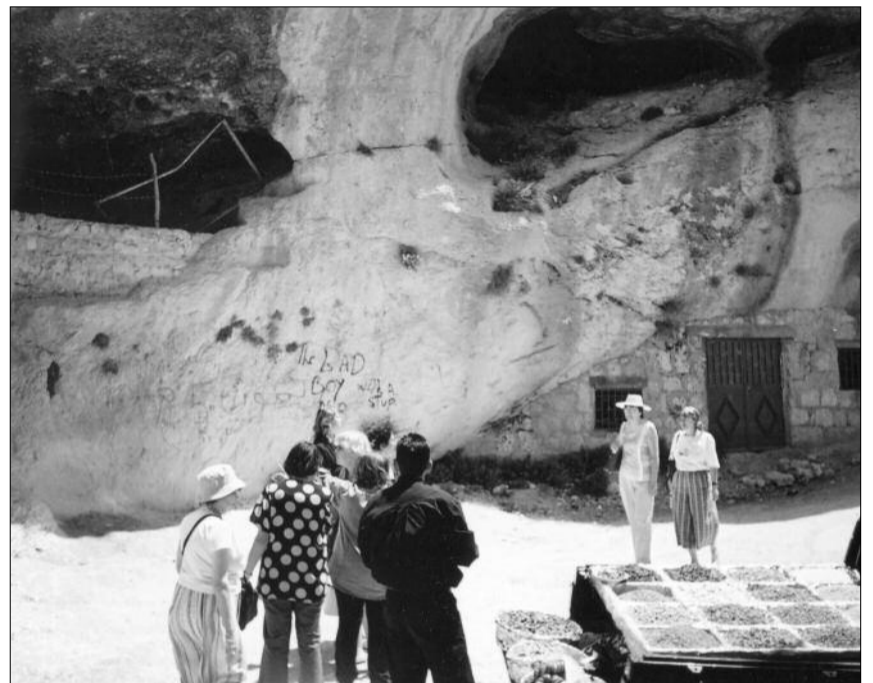
- Ce prost! Ce prost! - și se repede în umbra întunecată a cârciumii lui Dulgheru, care se bănuiește la câțiva pași. O ocolește de două ori, urcă într-un agud din spatele casei și de aici, prin cucumea, pătrunde în pod, apoi se lasă în sală. În tejghea - câțiva bănuți. Nemulțumit, scoțosește prin rafturi, mușcă din niște cârnați afumați, bea un rest de vin dintr-o ulcică, mai băjbăie fără rost și, după ce ridică chepengul greu, coboară în pivnița cu butoaie de toate mărimile.

Aprinde un opaiț și începe să caute pe sub butoaie, pe polițe și să ciocănească zidurile. Ajunge în fundul pivniței; întrezărește o spărtură pe care băiatul de prăvălie aruncă gunoiul. Apropie opaițul, însă gaura rămâne neagră. Găsește un târnăcop cu care lăgăște spărtura și se vâără prin ea. Deocamdată, merge lesne în picioare; pe o porțiune humba este căptușită cu cărămizi răzuite de vreme. Miros iute, îndelung dospit. În câteva locuri, boturi de piatră gătuie humba și atunci merge de-a bușilea, îngrijorat de lungimea drumului. „Allah! Allah! Unde mă porți? Nu cumva este o ascunzătoare veche, uitată acum? Ghiaurii își ascundeau muierile, copiii și lucrurile de preț când veneau mahomedanii de la Dârsta. Ăsta e noroc și de se adeverește, Șefchet, după ce scapi, te oprești taman la Stambul...”

Cotlonul urcă neobservat, o cotește în stânga și se lasă iarăși în jos, strămtorându-se. Își iuțește pașii și ajunge într-un fel de căsoaie subpământeană în care joacă umbre părelnice. Pe jos dibuie câțiva bănuți scilipitori, pe care-i culege chircindu-se, iscodind totodată marginile luminii pe care-o poartă. Găsește pe lavițele de pământ ulcioare, oale și ceanace, toate goale, și în criptele peretelui - opaițe arse, săbii și pistoale încrustate de rugină, securi și furci boante. În căni mici - podoabe și doi bani mari din aur.

Înspre dreapta grotei nimește peste o sumedenie de oase și de hârci albe. „Breee, ce-o fi cu astea? Cine le-a adus moartea?” Îl cuprinde căldura și un tremurici prin picioare. În fundul grotei se bănuie cinci vase mari din pământ, cât butoaiele de o sută de vedre, din care unul răsturnat. Șefchet se oprește nehotărât, apoi face câțiva pași, ridică opaițul care abia mai pâlăie și-și caută cuțitul, simțind cum i se încrețește pielea. Din vasul căzut izvorăște un sâsăit netulburat. O umbre neclară se ițește ridicându-se cât un stat de om și pe Șefchet îl scaldă nădușeala. Opaițul este pe sfârșite. Încearcă să se miște. Umbra se înalță mai mult, sâsăitul crește și dihania, cu capul cât al unei oi, își joacă limbile pe picioarele goale ale nenorocitului, pe care se scurge pișatul cald.

În ultima zvâcnire a opaițului, șarpele se ridică la înălțimea omului, rămâne o clipă astfel, sfiit de sticlirea nefirească a ochilor, își coboară încet capul de balaur și începe să încolăcească trupul țepăn, învăluit de întunerici și de taina pământului.

—> intervine menirea scriitorului care poate face rezistență pe cont propriu, (a)temporal. Scriitorul este acela care poate sădi în psihologia colectivă sămburele viu al gândirii libere. Este suficient să *arunce întrebarea* care creează fenomenul creșterii și al rodirii ideii de libertate. Fenomenul reverberează în structurile sociale diverse și merge până (în)spre sufletul individual, unde poate să încolțească și să determine cele mai bogate și variate rodiri.

Extrapolările în istoria recentă au fost inevitabile, rezistența scriitorilor și relația (lor) cu puterea au fost urmărite și puse în comparație cu vremurile de restriște *de azi*. În regim totalitar sau în libertate rezistența oamenilor de cultură/a scriitorului s-ar putea spune că este aceeași, doar relația cu puterea a suferit mutații importante. Dacă în condițiile dictaturii dependența scriitorului este impusă (eticul și esteticul, afirma poeta, sunt identice în condițiile dictaturii), în libertate scriitorul alege gradul de dependență față de regimul politic de vârf. Scriitorul, mai mult decât artistul altor arte, poartă povara perenității prin puterea lui și a operei de *a mărturisi*. Mărturia creează frică, literatura este percepută (de) la un moment dat drept o amenințare pentru orice structură de putere. Astăzi, fără scuza represiunii, politicienii (cei mai inteligenți) încearcă să-i apropie pe scriitorii buni, tocmai în ideea punerii la adăpost a imaginii lor în perenitate. Dacă imaginea lor durează doar cât ei înșiși (sau, mai rău, cât timp durează ei în funcția politică), n-au câștigat mare lucru la scară istorică.

Ana Blandiana afirma că scriitorul iese totdeauna compromis din acest tip de relație, preia și el povara jocurilor puterii, se îngreunează cu umbrele din culisele politicului, iar orice umbră are durată propriei sale valori. Scriitorul are în această situație o singură alternativă, așa cum a avut însăși poeta: să refuze orice apropiere/orice contact cu puterea sau să lupte cu ea. Dilema ține de structura, de gândirea și de curajul individual. De aici începe adevăratul conflict dintre istorie și destinul personal al scriitorului. Un scriitor adevărat știe, spre deosebire de omul obișnuit, că tranziția și criza nu se vor termina niciodată (*criză* vine, etimologic, de la verbul *a judeca*). Coordonatele crizei de azi sunt libertatea și democrația. Sartre când spunea că *suntem condamnați la libertate* viza inclusiv necesitatea de a-i învăța acesteia regulile de funcționare, exact ce (se vede) ne lipsește azi. În prezent avem libertate, dar ne lipsește responsabilitatea de a o folosi – vedem în jurul nostru numai indiferență și kitsch – nu doar că nu mai știm încotro mergem, dar nici nu ne mai pasă încotro. Trăim mecanic și acționăm automat într-un capitalism sălbatic și semidoct, unde poezia este defăimată, există chiar o expresie peiorativă la adresa ei, atunci când un lucru nu are rost, se spune: „asta e poezie”! În acest prezent incert în care profitul învinge spiritualitatea, scriitorul trebuie să-și asume din nou rolul major de salvare a laturii spirituale a unui popor, fără de care existența acestuia este compromisă. Poeta afirma că astăzi este nevoie de o nouă rezistență prin cultură, iar pentru un bun început în acest

sens este necesară *neindiferența*. Lumea întreagă își adâncește criza de identitate, Apusul resimte un fel de oboseală, religiosul este înlocuit de spiritualitate, pentru Occident întoarcerea la spirit poate fi o soluție salvatoare. Cultura este singura în măsură să se opună crizei de identitate.

Răspunsul la eterna întrebare a lui Hölderlin poate fi, așadar, (și) unul optimist. Trebuie doar să fim conștienți că amestecul de rău și de urât are radiații malefice, străbatem o criză pe care trebuie să o asumăm, subcultura ne va sufoca, iar anonimatul scriitorului *nu este o soluție*. De libertate răul profită mai mult decât de un regim totalitar, așa cum vedem că se întâmplă astăzi în mod neașteptat poate pentru unii. Adevăratul beneficiar al libertății câștigate sunt răul și urâtul social, reverberate la nivel uman. De aceea nu trebuie să pară ciudată sau inutilă cazna de a curăța prezentul de reziduurile trecutului (... Memorialul Sighet), doar prin înlăturarea acestor reziduuri ale prezentului ne putem gândi mai departe viitorul.

Scriitorul se află iarăși în *vremuri de restriște*, el luptă să țină aprinsă flacăra binelui și a frumosului și are privirea îndreptată în mod egal spre trecut și spre viitor. Poetul, spune Ana Blandiana, nu este Creatorul acestei lumi, este numai *martorul* ei și al vremii prin care trece. Nimic n-ar fi încheiat mai nostalgic această conferință, decât ideea că *lumea ar fi arătat cu totul altfel... dacă era creată de poeți!*

Victor Teleucă și starea de a „Ninge la o margine de existență”

Minuțiozitatea rațională-mentelor care, la prima vedere, nu sunt decât un fluviu meditativ, înregistrează orice fir de gândire, notându-l la fel ca un scrib evlavios ce se teme că va scăpa principalul cuvânt, ideea esențială. De aceea, Semnul, prin care poetul își dorește să citească ninsoarea, marea, nisipul, albastrul de Voroneț, cerul, cercul, inserează diverse conotații.

Victor Teleucă (19 ianuarie 1932 – 12 iulie 2002) are o scriitură individualizată prin abordarea dintr-o optică abstractă a fenomenelor și obiectelor. Imaginile mitice în transfigurare iconică a singurătății contemplative încep să nu mai primească contururi arhetipale, acestea se suprapun pe pânza cugetului său, care, aflat într-un dialog cu transcendența, le cizelează după conduita secolului nostru, dintr-o sete de a cunoaște, de a redescoperi religiosul în sine, pentru a contamina cunoștințele sale cu credința: „Problema spațiului rotund. Vânturi patrulaterale. Secolul XXI se descompune-n idei”. Citatul este reluat din prima apariție a volumului pe care îl prezentăm, care a văzut lumina tiparului la Editura *Cartea Moldovei*, Chișinău, în 2002.

Victor Teleucă s-a născut în satul Cepeleuți, fostul județ Hotin, în familia lui Gavril (n. 1905) și Maria (n. 1903) Teleucă. În 1957 participă la Festivalul mondial al Tineretului de la Moscova. În 1958 a absolvit Facultatea de Filologie și Istorie a Institutului Pedagogic „I. Creangă” din Chișinău. În același an debutează cu volumul „Răscruce”. În 1963, pentru prima dată, pășește pe pământul României. Și iată că, anul acesta, cartea sa „Ninge la o margine de existență” a traversat Prutul. Apărută la București: *eLiteratura*, 2015, cartea poate fi accesată și în format digital:

<http://ibooksquare.ro/Books/ISBN?p=978-606-700-607-0>

Volumul de poezii, reflecții și alte deziceri de sine este prefațat de acad. Mihai Cimpoi: „Prezentul volum este rodul unei Vieți devenită Poezie. Și, bineînțeles, Filosofie. Din îngemănarea celor două aspecte apare *Lirosafia*, așa cum din teză și antiteză apare sinteza. Or, în cazul lui Teleucă, lirosofil, nu este potrivit să vorbim despre teză și antiteză, ci despre două teze care se îngână, se provoacă, se electrizează ca să se unească temeinic”. Investigări minuțioase asupra poeziei lui Victor Teleucă realizează criticul literar Theodor Codreanu în cartea „*În oglinzile lui Victor Teleucă*” (Chișinău: Universul, 2012) și subsemnata în cartea „Proiecții ale mitului antic în creația lui Victor Teleucă, Leo Butnaru și Arcadie Suceveanu” (Chișinău: Foxtrot, 2013).

În volumul *Ninge la o margine de existență*, reflecțiile artistice sunt vestimentate concomitent în versuri și scurte poeme în proză, ce au o echivalență cu eseurile filosofice. Din perspectiva filosofică (și nu numai) conceptele sale se dizolvă în tot: în culoare, figuri geometrice, eroi greci și ziduri de mănăstiri. Acest amalgam îi oferă textului său, în care destul de des apare cuvântul *semn*, posibilitatea să primească o aureolă transcendentală.

Modalitatea scrierii sale vizează seriozitatea artei conceptuale, într-un context în care, obișnuit cu simplificările imagistice ale timpului, spectatorul secolului al XX-lea fuge în absurdul existențial: „Dacă secolul XX a fost secolul filosofiei lingvistice, secolul următor va fi al studierii umbrei Eului din conștiința și condiția umană”. Poetul trasează limita cercului de a ieși din absurd prin abstractizare. Abstractizarea amplifică imaginea și invită la o viziune teogonică, la o abordare care coboară până la arhetipuri. În aceste analize, demonstrări, prezentări (impropriei unui text artistic, dar menținute în volumele lui Victor Teleucă), imaginea artistică nu se creează doar cu penelul metaforic, ci și cu ninsoarea, cu silabisirea, cu eufonia, cu insistența cromatică și numele notorii.

Locul de baștină include o altă figură geometrică, fiind din „Triunghiul Ocnitei”.

Acad. Mihail Dolgan observă tenta contradicțiilor împăcate la poet: „Apropiindu-l pe poet de imperiul deosebirilor primare dintre lucruri și de esențele răsturnate ale acestora, paradoxul, metafora paradoxală în genere desprinde analogii și aluzii chiar și de acolo unde acestea, la prima vedere, lipsesc sau nu pot fi imaginate. De exemplu, ce «legătură» ar putea să existe între baștina unui poet și cunoscutul Triunghi al insulelor Bermude, supranumit «Triunghiul morții»? Victor Teleucă găsește însă această «legătură» pe calea unei metafore contrastive de factură paradoxală: în timp ce Triunghiul Bermudelor este triunghiul morții absolute, Triunghiul Ocnitei (adică baștina autorului de la nordul Moldovei) reprezintă triunghiul vieții fără de moarte, triunghiul veșniciei neamului și al legăturii vitale cu rădăcinile satului natal, cu crescătorii de spice, cu spațiul mioritic, deoarece în raza acestui triunghi «niciodată nu mori» (o dezvoltare modernă a aforismului blagian «Eu cred că veșnicia s-a născut la sat»): «În triunghiul Ocnitei niciodată nu mori. / În triunghiul Ocnitei oamenii ară și ară, / și scumpă și mândră e fapta lor milenară». În poezia citată Triunghiul Bermudelor nu este folosit niciodată, însă imaginea lui paradoxală «lucrează» din interior prin antiteza plină de sugestivitate, pregnantă și consistență expresivă, prin rodnice valențe intertextuale, prin deosebiri frapante”. Triunghiul constituie și unitatea divinității, reprezintă inițierea poetului, este punctul de pornire, care simbolic năzuiește reîntoarcerea la pământul natal ca la un canon într-o perpetuare spirituală.

Să revenim la atmosfera titlului, pe care o plămăduiește lirosofil Victor Teleucă: „Culorile în realitate nu există, ci tot sunt halucinație a ochilor noștri”. Trăind într-un timp al subiectivismului, poetul selectează cunoștințele din domeniul fizicii pentru a surprinde: „Cum o halucinație poate trezi în sufletul nostru atâtea gânduri?”. Cromatica albului elucidează senzația tactilă de frig. Ninsoarea temperează intertexte muzicale în clapele albe și negre ale pianului, apropiindu-l de concluzia: „Totul este existență și totul este nonexistență...”. Știința este în opoziție cu senzația, dar aceasta îl determină pe poet să se apropie de cercul divin, amplificându-și argumentele în fața sacralității: „Ninge! Ningere. Ce frumusețe de cuvânt, deși cuvântul singur în sine nu poate fi frumos, cuvântul devine frumos numai în accepția noastră, în pronunția noastră, noi îi dăm și sens și esență. Cuvântul este ca o amforă pe care olarul o scoate fierbinte din cuptor, în care a ars-o, i-a dat tărie ca să-i poată ține sensul. Și aceeași amforă, când olarul o sună, de fiecă dată sună altfel, cu o altă interpretare sonoră îmbrăcându-se ca o cămașă, dacă nu e sârbătoare, cel puțin curată”.

Acordând atenția relației dintre cuvânt și persoană, scriitorul reliefează atitudinea omului ce are forța de a-i da sens. În aceasta constă credința lui Victor Teleucă de a observa, a argumenta, a prezenta semne cu sensuri sau sensuri în semne. De la latura fonetică a cuvântului, ce constituie aspectul material al sunetului, poetul găsește o individualizare a fiecărui vorbitor. Similar Școlii Neogramatice sau conform simbolului fonetic al lui Al. Graur, Victor Teleucă în ipostaza gnostică de lingvist vine să remarcă aspectul individual încadrat în preceptele filosofice a creștinismului: „Nin-ge, nin-ge-nin-gere, nin-ge, parcă ar bate clopotele mici ale unei mănăstiri de acum o sută-două de ani în sihăstria unei păduri seculare, silaba se naște spre a se închide și se închide prin deschidere spre univers, spre spirit și identitatea cuvântului cu sine însuși, nin-ge,

sunet de argint, de sinceritate, de credință în alb, a albului în alb, a nonexistenței în nonexistență care dă, la rândul ei, existență, căci viața se naște în locul și momentul când moartea se neagă, căci filosof a fost în primul rând și apoi poet cel ce a scris versetul „Cu moartea pre moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le”. Este o singură frază, dar, urmărind-o cu atenție, sesizăm vârsta iernii scriitorului, care în empirismul său nu se mai sperie de singurătate, nu are frică de moarte, dar are fericirea admirării. Silabisirea are efectul descoperirii cuvântului din optica fonetică pentru nou-născut. Poetul vine să audă cuvântul într-o expresie a conexiunii dintre cuvânt – culoare – emoție – existență – sacralitate – înviere.

Elementul sonor ce particularizează clopoteler concentrează dialogul dintre tradiție și prezentul imediat: „Biserici ortodoxe își sună / clopotele peste auzul nostru; dincolo de noi strigă / uimită neîncetată ca formă, ca timp sau, poate, // ca altceva ce veșnic nu depinde de noi.” Chemarea pe care o percepe poetul este una ce ține nu doar de tradiție și morală, el tinde să elucideze esența care poate fi trăită numai prin credință și rugăciune, contemplație și singurătate, răbdare și perseverență. Sunetul clopotelor atinge coardele sufletului care tinde să se automatizeze. În acest cadru, eternitatea apare nu doar ca o amintire sau ca o aspirație, dorință, ea încadrează forța vitală în fiecare din noi spre o apropiere determinată existențial

Minuțiozitatea raționamentelor care, la prima vedere, nu sunt decât un fluviu meditativ, înregistrează orice fir de gândire, notându-l la fel ca un scrib evlavios ce se teme că va scăpa principalul cuvânt, ideea esențială. De aceea, Semnul, prin care poetul își dorește să citească ninsoarea, marea, nisipul, albastrul de Voroneț, cerul, cercul, inserează diverse conotații.

Deși în iconografia sa lirică nu avem elementul ninsorii, culoarea albă este una din cele mai prezente, fie prin elementele vestimentare, fie prin paginile sfinte: prin crini sau aripi. Albul, în percepția poetului, ar fi o culoare sferică. Cercul, fiind înălțarea spiritului prin credință, reprezintă lumina ce mijlocește ființa omului cu gândul lui Dumnezeu. Această modulație semantică o depistăm și în dorința poetului de a transforma substantivele în verbe, iar noțiunile în acțiuni: „Sunt ca o **negare a negației**, iar ce se alege din urma acestei negări este partea pozitivă a așteptării, a legitimei abnegații din sensul care se învârtă gravitațional în jurul versului a vrea” (Teleucă: 2002, p. 15).

Lirosofil Victor Teleucă (determinativul aparține criticului Mihai Cimpoi în prefața cărții *Ninge la o margine de existență*) abordează probleme fundamentale, cum ar fi sufletul, limita, cuvântul, logica, sinteza etc. Unele noțiuni abstracte sunt cercetate ca lucruri concrete, palpabile, iar altele, cu proprietăți fizice, sunt abstractizate. Academicianul Mihai Cimpoi remarcă individualitatea textului lui Victor Teleucă, surprins de unitatea-i artistică: „E o meditație existențială continuă care se înșiră capricios, învălmășit, în formule prozaice sau în acorduri armonioase clasiciste. Astfel, se țese, printr-un flux scriptural neconținut, un Text lirosofilic al Existenței. Notația seacă la gradul zero al limbajului poetic se învecinează cu formula fină sinestezică, muzicală, intens colorată și sonorizată, cu tentă expresionistă. Textualizarea se face după principiul circular al reiterării, al mișcărilor Eului spre Sine” (Cimpoi: 2002, p. 3).

Gheorghe Truță Goi, spre paradis

Un privitor priceput ar putea remarca ușor că dramaturgia românească de azi e sublimă dar, din punct de vedere al transpunerii scenice, lipsește cu desăvârșire. Acesta e serntimentul pe care l-am avut după ce, doi ani la rând, am participat la Festivalul Dramaturgiei Românești de la Timișoara, în care cel mai bun spectacol a fost, de departe, "Mobilă și durere" de Teodor Mazilu, în regia lui Victor Ioan Frunză, pus la un teatru mic și puțin cunoscut din București, în timp ce teatrele consacrate și somptuos plătite din banii românilor, mă gândesc că și cu scopul de a promova dramaturgia autohtonă, au lipsit cu desăvârșire din programul Festivalului sau au venit cu spectacole anodine, unele stupide. Dar cine să "privească", atunci când cei îndrituiți s-o facă sunt nepricepuți, fripturiști sau simpli "tetrologi", veniți pentru o masă caldă și un sprit rece?! Mai precis, dramaturgia românească de azi prezintă un sinopsis care ar suna cam așa: câteva concursuri din ce în ce mai naționale, dar din ce în ce mai truate sau inutile, pentru că aproape nimic din ce se premiază nu se joacă, câteva autoare amazoance, înfipte în instituții teatrale, unele cu ștaif, care pozează în urmașele lui Mușatescu, și care scriu, în genere, despre cum se vede penisul sau clitorisul din anumite poziții și momente ale zilei, în plus se cred și foarte inteligente, din moment ce sunt jucate și, în unele cazuri, chiar premiate la diferite festivaluri naționale și internaționale, și ele de complezență. În aceste condiții, să scrii Teatru, și nu texte sau scenarii teatrale devine tot mai greu, sau le scrii... dar îți rămân în portofoliu! E și cazul minunatului dramaturg Ion Bogdan Martin, jucat pe ici-colo, dar mai răruț... că-i mai drăguț, chiar când câștigă, și în regulamentul concursului se stipulează că piesa va fi "pusă". Și, oricum, e jucat mai puțin decât ar merita. Pentru că, trebuie spus din capul locului, volumul recent "Goi, spre paradis", apărut la Editura Ararat, 2014, și aici cu peripeții, e o carte de teatru adevărat.

Volumul cuprinde șase piese: "Goi, spre Paradis", "Excelența Sa, Arestul preventiv", "Travaliul ducesei de Cambridge", "Whiskey, șampanie, atmosferă", "Nebunia lui Rudolf", "Aventura în patru sau Cum este să pierzi trenul într-un colț uitat de lume", câteva dintre ele premiate, unele chiar cu Marele Premiu la concursuri naționale dar, după știința mea, niciuna încă jucată, deși, cum spuneam, la cel puțin una, *Travaliul ducesei de Cambridge*, se impunea prin regulamentul concursului punerea în scenă a piesei... dar, iarăși după câte știu, în chiar acel caz a fost jucat premiul III! Însă, pe malul Dâmboviței și împrejur, nimic nu ne mai miră!

Nu mă voi avânta la analiză exhaustivă pe text, dar din capul locului observ că toate cele șase piese "seamănă", în sensul că Ion Bogdan Martin are deja un stil de a scrie Teatru, la limita subțire între clasic și modern. Nu sunt de acord cu ce spune Horia Gârbea pe a coperta a patra a volumului, cum că "Ion Bogdan Martin scrie chiar de amorul artei", din contră, autorul este un dramaturg, nu doar de cea mai bună calitate teatrală, dar și un profesionist în ale Teatrului, în speță într-ale Comediei, de pildă, ani de-a rândul a scris texte umoristice pentru Romică Țociu și Cornel Palade, în perioada lor bună, scenarii de comedie pentru Clanul Popeștilor, de la Antena 1, ori scenarist la Antena 1 la "Neața cu Răzvan și Dani". Mai curând sunt de acord cu ce spune cunoscutul realizator TV, Octavian Sava, care observă: "Ceea ce îl caracterizează pe Ion Bogdan Martin este oralitatea. Eroii săi vorbesc ca oamenii de pe stradă. Ar părea că tot ce scrie a fost surprins cu reportofonul..."

În fiecare piesă, Ion Bogdan Martin se situează direct în cotidian, în genere, cu o narațiune simplă. Prima piesă, care dă și titlul volumului, are doi protagoniști, Alex și Mirinda, el actor și ea femeie, ce se întâlnesc într-o stație de autobuz părăsită și își conjugă obsesiile, iar în "Travaliul ducesei de Cambridge", piesa cea mai elaborată din volum, trei personaje, Profu', Despina și Nelu, dublate de vocile lor interioare, țin un discurs teatral pe cât de simplu, pe atât de substanțial. Lipsa unei structuri teatrale consistente e chiar strategie auctorială la Ion Bogdan Martin, simplitatea și elocința, dublate de o replică pe alocuri scânteietoare sunt atuurile unui demers dramaturgic original și foarte personal. Transcriere punctual-teatrală e deseori savuroasă: replica e vioaie, situațiile comice și sunt percutante, întreg eșafodajul scenic e deopotrivă solid și incitant. E clar că Ion Bogdan Martin scrie pentru Scenă, știe și așteaptă respirația omului din Sală.

Cum spuneam, Ion Bogdan Martin este printre cei maximum zece autori dramatici contemporani care mai scriu Teatru, și nu scenarii teatrale, și un important dramaturg contemporan. Vede cineva asta?!

Titu Dinuț: Lirică și cultură

Volumul de poezie al scriitorului mehedințean Titu Dinuț, "Anotimpuri morgane" (Craiova, Editura MJM, 2015), este remarcabil ca structură, conținut și gravitatea timbrului liric. Cartea se deschide cu un text-ramă: "Vitrării la o mânăstire de voroave". În cadrul acestuia sunt agregate aforisme de Kalim-e-Kashani, Emil Cioran, Alfred de Musset, Lu Sin, Walt Whitman, Nichita Stănescu, Voltaire, Publius Ovidius Naso și Dante Alighieri; referenții lor îl constituie de tristețea, moartea, trecutul, suferințele pricinuite de decesul unei ființe dragi sau pierderea fericirii: "Câteodată, numai pierzându-i pe cei iubiți, simțim cât ne-au fost de dragi" (Alfred de Musset), "Nu există suferință mai mare decât amintirea fericirii trecute în timp de nenorocire" (Dante Alighieri). Textul de deschidere fixează astfel emoțiile dominante și direcțiile tematice ale cărții. În plus, schițează liniile de forță ale poeziei implicite. Totodată, în subsidiar se induce o grilă de lectură, o lupă de decodificare.

Se desprinde generic că tristețea este intelectualizată, este raționalizată, este sublimată liric. Arta poetică a volumului este "Retragerea cu torțe"; poetul este rănit în Pantheonul lumii și decide să iasă din umbră, iar prin scrierile sale să facă vizibile racilele lumii. Spiritele mundane îi obliterează orizontul și îi cenzurează imaginația; creativitatea sa este "ajustată în patul lui Procust": "Atunci poetul se hotărăște să facă lumină/ cu poemele sale./ Era o retragere cu torțe către Marele Turn./ Fiecare poem a devenit o făclie strălucitoare/ în marea cruciadă nefirească." Ordinea lumii se schimbă. În imaginarul liric libertatea este totală. Este vorba înainte de toate de o libertate a cuvântului și a cuvintelor prin care se proiectează și se generează un viitor alternativ: "Mărșăluiau pe străzi cuvinte pașnice./ dar și cuvinte revoltate, cuvinte hămesite și cuvinte boeme./ convinse că erau născute-n viitor". Prin retragerea sa, eul liric induce un uragan ce schimbă direcția de evoluție și mersul lumii. Odată declanșat, mecanismul funcționează irepresibil și inexorabil; spiritul poetic nu mai are control asupra lui și va rămâne în turnul de fildeș, izolat și cu "porțile închise".

În absența eului creator, fără un spirit tutelar, lirismul este condus de emoții, pasiuni, sentimente, neliniști și întrebări. Ceea ce transformă lumea, înainte de toate, este timpul. Universul poetic al volumului este situat sub un timp mixat: viitorul, trecutul și prezentul merg în paralel. În imaginar, timpul prinde aspect de fata morgana, iar lumea poetică devine un spațiu al unui "echilibru morgana" ("Anotimpuri morgane"). Acestui timp, alergând furibund și mixându-se la infinit, agregând singurătatea și tristețea, neliniștea și anxietatea, îi corespund "anotimpuri morgane". Titlul volumului este deci revelator și reprezentativ. Pe axa timpului "efemeridele devin uddenrode. Vine un anotimp când trăiești din ce ai fost" ("Anotimpuri morgane"). Eul liric accede la un anotimp para-istoric: a "zăbovit cinci

anotimpuri" în lumea de aici și se ridică la un anotimp superior ("Al șaselea anotimp"). Al șasele anotimp nu este doar unul al trecerii vieții, ci și unul al înălțării intelectului, al înțelepciunii, al privirii de sus și de departe, al respirației "aerului trist al senectuții" ("Forma rotundă a cercului pătrat"). Din această perspectivă, Ofelia din Shakespeare este "morgana risipirii" ("Pax vobiscum!"); "Timpul germinează senzații morgane", "umbra dispăre odată cu sugestia morgana" ("Colți de șarpe lăsând cicatrici"); "Din ape culegeau fete morgane/ pentru cărămizile noastre" ("Curcubeul fetelor morgane").

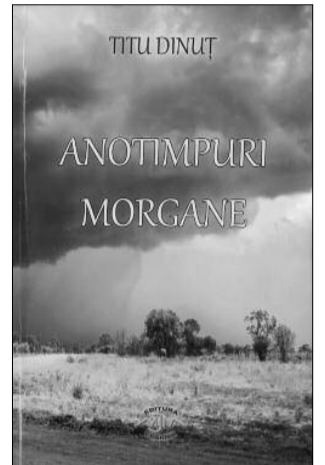
Pentru descifrarea, decodarea și decriptarea culturală a lumii interioare a volumului sunt invocați și evocați intelectual, textual și intertextual filosofi (Anaximandru, Anaximene, Socrate, Seneca, Spinoza), scriitori (Homer, Sofocle, Dante, Villon, La Bruyere, Shakespeare, Montesquieu, Diderot, Voltaire, Schiller, Heine, Maurois, R. Tagore), pictori (Rafael, Goya, Gauguin, Delacroix, Mondrian, Braque), compozitori (Mozart, Beethoven, Vivaldi, Ceaikovski) etc. Cel puțin unul din trei poeme are o susținere intelectuală externă care iradiază meditativ. De exemplu, poemul "Pereții mei sihaștri" începe astfel "Nu s-a schimbat nimic, prietene,/ Cum spunea Maurois:/ Fericirea e un răgaz pe care ți-l acordă neliniștea" și se încheie așa: "În vremurile sfinte, Mântuitorul glăsuia:/ Frumos este tot ceea ce este".

Limbaajul liricii lui Titu Dinuț este unul de mare rafinament și actualitate poetică. Poetul este la curent cu cuceririle semantice și metaforice ale liricii de astăzi. Cine vrea să se inițieze într-ale poeziei poate face o experiență interesantă lecturând volumul de față. Evidențiem și propensiunea poetului către crearea de cuvinte, de exemplu: "cărămădarind singurătatea", "însăbiați cu sentimente intermediare".

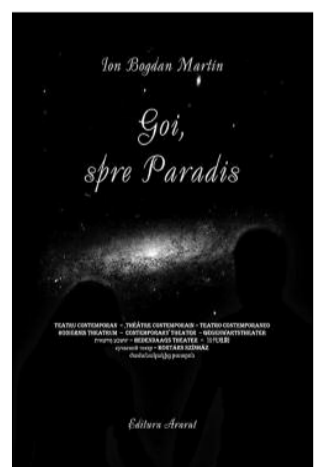
Poemele antologice ale cărții sunt: "Albastrul mai alb decât roșul", "Cuvânt de ordine", "Drujbiana", "Anotimpuri morgane", "Nedeie oltenească", "Retragerea cu torțe" și "Asimetrii trenând luciferic". Lectura coerentă a acestora ne conduce la încadrarea poetului Titu Dinuț pe curbele poetice concatenate ale liricii unor poeți, precum Ion Barbu, Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Am zice că Titu Dinuț este cel mai cultivat barbian al Olteniei lirice actuale. Iată o mostră: "Știu că pătratul se ascunde-n cerc,/ rotindu-și laturile gemene ca pe un timp părtaș" ("Asimetrii trenând luciferic").

Per ansamblu, avem de a face cu o lirică a tristeții impregnate de cultură. Dincolo de a fi un volum de notabilă valoare lirică, "Anotimpuri morgane" este și o dovadă că poezia este un spațiu al lecturii, un loc al culturii, o probă că lirica nu se poate scrie fără cultură.

Exceptională este gravitatea tonului liric. În cadrul poemelor, ea este modulată de citate, butade, aforisme, susțineri ale unor scriitori, pictori, istorici, muzicieni, filosofi.

**În absența
eului creator,
fără un spirit
tutelar,
lirismul este
condus de
emoții,
pasiuni,
sentimente,
neliniști și
întrebări.
Ceea ce
transformă
lumea, înainte
de toate, este
timpul.
Ș.V.**

Cronica literară

Dan Ciachir: bucuria de a călători

Pe lângă faptul că trăim o teribil de tristă epocă a ireverenței, mizerabilismul lumii de lângă noi ne face adesea să pierdem contactul viu și dialogul tulburător cu acele cărți (destul de rare, din păcate) ce au darul de a ne solicita să le răspundem, fie îmbrățișând îndeaproape constituția ori o parte a spectrului lor ideatic, fie analizând, comparând, disociind și subliniind o serie de experiențe cognitive și provocări pe care le ridică și le resimțim, cu o altă intensivitate, eventual, ca valori sau mărimi de referință. Capabilă să stârneasce reacții ambivalente, o asemenea carte (19 x 11.5 cm., cu doar 132 de pagini și o excepțională copertă realizată de Doina Buciuileac) este negreșit *Drumul cel mai scurt spre tine însuți*, apărută anul acesta la Editura *Timpu* și semnată de Dan Ciachir, un scriitor și publicist ortodox care – a spus-o singur nu o dată – se simte mai bine între clerici decât între scriitori... Ca om care mărturisește cu onestitate și fără vreo trufie ortodoxia, simțindu-se bine ca român, pentru Dan Ciachir a trăi ignorând frumusețea lumii create înseamnă a trăi împotriva spiritului. Dezvoltând cu franchețe nu doar o dată subiectul, scriitorul nostru consideră de altminteri o mare greșeală să disociezi esteticul de spiritual, pentru că, afirmă el în *Bucuria de a fi răsăritean*, adevăratul frumos este spiritualizat. Ca și prințul Mișkin al lui Dostoievski, însă fără ardoarea mistică a acestuia, Dan Ciachir este convins că *frumusețea va mântui lumea*, iar această maximă cu valoare de adevăr absolut ar trebui gravată, propune el, retrăind cu intensitate sentimentul unic al primului contact cu *Serenissima Venezia*, undeva în *Piazzale Roma*, la intrarea în Canal Grande... La vârsta deplinei maturități de gândire și expresie (or, din această perspectivă, ar trebui să ne amintim, citându-l pe Hölderlin, că Dumnezeu cel înțelept urăște înflorirea prematură), cu cât trec anii, cu atât lumea devine mai frumoasă pentru această fericită natură de răsăritean care nu numai că se uită înapoi fără mânie, dar, cum ar spune Michnik, consideră cu luciditate critică perioada comunistă (în special, anii '60-'70) un fragment al moștenirii naționale. Ce alt mesaj, în afara plăcerii pure și simple de a scrie și a evoca vremuri trăite în adolescență sau tinerețe, pot purta minunatele piese de puzzle atât de măiestrit ansamblate în *Când moare o epocă* (vezi ediția completă, trasă la Editura *Timpu*, 2013) ori, decupate și rescrise parțial, destinate suitei de evocări publicate în cea mai elegantă revistă de cultură și spiritualitate românească (și mă refer desigur la *TABOR*)?

Discipol *post festum*, dacă pot spune astfel, al lui Nae Ionescu (a întocmit și a publicat în 1994 volumul de articole *Nae Ionescu – Suferința rasei albe* și tot în același an a tipărit și pus pe piață și volumul propriu intitulat *Gânduri despre Nae Ionescu*, cu mai multe ediții succesive), Dan Ciachir împărtășește ca și cunoscutul filosof convingerea nezdruincată că este bine să călătorești «când sufletul și inteligența îți sunt plastice, când poți asimila». Altfel spus, când impresiunea frântei noastre sensibile are puterea unui ireversibil proces reactiv, similar, poate, încerc să găsec o comparație, unei puternice interacțiuni chimice. Cortina de fier, vremurile nefericite ori nenorocul, printre altele, i-au împiedicat aproape o jumătate de secol pe unii (!) dintre români să flaneze, în cel mai fericit sens al cuvântului... Ca să nu mai vorbim, eufemistic privind lucrurile, de atâtea și atâtea alte privațiuni, care de care mai absurde ce ne-au umilit ani la rând. Însă, deși scriitorul consideră că năzuințele noastre se pot contura cât se poate de diferit și sunt adesea guvernate de destin (“în care, scrie

domnia sa, cred cu toată convingerea”), singura lui frustrare, clamată cu discreție, dar clamată totuși, să concedem, rămâne aceea, nu de a nu fi călătorit suficient (căci întâmplarea a făcut să călătorească totuși cât de cât), ci, în mod superior, de a nu fi călătorit *la vreme...* De aici, prin deplasare și translare de planuri, prin digresiuni intelective și replieri, tema, subiectul predilect și laitmotivul poate întregi urzeli a *Drumului cel mai scurt spre tine însuți*, un eseu atât despre bucuria călătoriei reale ori livești în spațiu și timp, cât și despre descoperirea, grație mereu seducătoarei experiențe fantasmatică a scrisului, a propriului eu și id ființial în raport cu lumea... Pentru autorul nostru, ca și pentru celebrul conte Hermann von Keyserling, de la care decupează, dintr-un pansu brillant, frumosul titlu al cărții despre care vorbim aici, ca inși vrăjiți de duhul lumii minunate ce ni s-a dat, călătorim “pentru a cunoaște și pentru a ne cunoaște”. Simplu și adevărat; esențial chiar spus, dacă vrem! Nu călătorim în nici un caz, cum credea atât de pretențios prin anii șaptezeci, într-un așa-zis jurnal intelectual, unul dintre cei mai răsăfațați călători ai regimului comunist de la noi, pentru a “evada” și a ne “elibera” (vai!) “de rigorile unor activități intelectuale – liber consimțite, se înțelege, scria el – dar adesea mult prea rigide, prea ascetice, prea monotone, prea «erudite»... Și nici într-un caz nu călătorim, desigur, din snobism și spirit îngust de competiție, pentru a face caz, la o adică, într-un cerc de cunoștințe, cât de umblați prin lume suntem noi. Cu atât mai puțin, în mod grotesc și rizibil, pentru a bifa în agendă încă un loc exotic de pe planiglob... Dincolo de statistica seacă, monstruoasă și de zaharisirea somatică flagrantă a unui personaj cu pretenții în protipendada de partid, nicio lumină în cuget, nicio reacție măcar elementară stârnită de ceva, nici un rând despre patina locurilor sau varietatea chipurilor omeneste, nimic despre vreun eveniment sau mai știu eu ce; vid total, întuneric gros de să-l tai cu cuțitul... Invoc aici, cazul unui călător pătimaș și schizoid de tipul Maria Banuș, pentru a da un singur exemplu, care nu ezita să ceară audiențe și să facă anticameră la biroul lui Leonte Răutu, ideologul șef al partidului, sau chiar la Ceușescu personal, după luni de așteptare, pentru a le cere “eliberarea” cuvenită periodic sau a le reproșa că i-a trecut rândul la “evadări”, și alții, ca Jebeleanu, Beniuc, Vera Călin sau chiar Petre Iosif, i-au luat-o înainte (vezi Maria Banuș, *Însemnările mele*, Ed. Cartea Românească, 2014). Pentru bizantinul, pravoslavnicul, mărturisitorul, cucernicul, discretul, orientatul, mateinul, ori cum mai vrem să-i spunem creștin-ortodoxului Dan Ciachir, plăcerea călătoriei în spațiu și timp, cărțile, cunoașterea oamenilor și, deopotrivă, desfășurarea retragerii în sine, a reculegerii și meditației constituie cea mai bună școală de educație și îmbunătățire spirituală. “Între lecturile mele - notează el - de la mijlocul anilor '80, alături de scriitori patristici și teologi ruși din exil, de cărți scrise de Iorga, Pârvan, Gheorghe I. Brătianu, s-a numărat un scriitor și gânditor fascinant, Herman von Keyserling, un nobil baltic cu ascendențe rusetătarști, care a scris în germană; se stabilise la Darmstadt, unde întemeiasă o școală de înțelepciune. Ne-a vizitat, de altfel, țara, în 1927, păstrând o amintire frumoasă României, așa cum reiese din cartea sa *Analiza spectrală a Europei*. Lui Keyserling îi aparține unul dintre cele mai frumoase aforisme pe care le cunosc: “*Cel mai scurt drum spre tine însuți este o călătorie în jurul lumii*”. Principiul acesta a rămas în mine, chiar dacă după prăbușirea fostului regim nu am călătorit mult în străinătate, iar unele dintre aceste călătorii au fost mai mult efectul întâmplării decât al

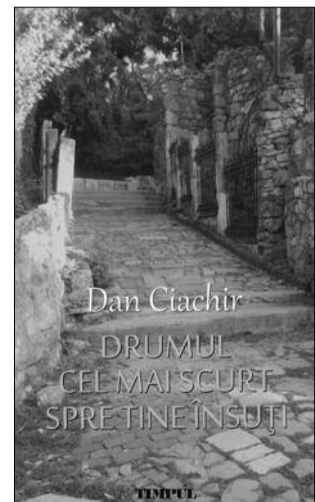
alegerii.

Așa am ajuns și la Venetia, în iulie 2008, treizeci de ani (*atenție la voga undă eupatică a mărturisirii*, n.n.) după ce îl citisem pe Pompeo G. Molmenti” (*La storia di Venezia nella vita privata*, n.n.). Plecasem de la Bruxelles împreună cu soția mea în mașina puternică și elegantă a unei prietene foarte apropiate...” Ajuns în Lagună, de pe puntea ultimului *vaporetto* ce străbate Canal Grande până aproape de piața centrală, în apropierea căreia se afla hotelul reținut pentru cazare, călătorul (lui Dan Ciachir îi repugnă cu osebire termenul și mai cu seamă “calitatea de turist”), privește cu aviditate, la lumina difuză a neoanelor ce dau o stranie impresie de ireal, palatele cu terasele lor bătute de valuri (“Am recunoscut Ca’ d’Oro cu dantelăria sa minerală”) și înțelege că “Venetia era altceva decât ceea ce citisem despre ea sau văzusem în nenumărate fotografii, schițe, ilustrații”. A doua zi, în cafeneaua *Florian* (“totdeauna mi-au plăcut localurile”), berjerele și scaunele de pluș stacojiu îi dau impresia a fi identice cu cele de la Capșa, senzație de natură a reînviat o veche amintire de pe când avea 11-12 ani și un prieten de familie l-a introdus pentru prima dată în celebra cafenea bucureșteană. De reținut, tentația lui Ciachir de a găsi în realitățile românești - și nu invers - cei mai potriviți termeni de comparație pentru farmecul și “poezia” locurilor văzute în străinătate; de pildă, Efesul cu străzile lui liniștite în pantă are darul de a-i evoca cine știe cum Tulcea!; la rândul-le, vijelioasele ape ale Adige-ului, private de pe un pod înconjurat de înaltele coline verzi ale Tirolului italian, îi sugerează asemănări cu Brașovul sau mai degrabă cu Sibiul. Desoperind vinurile Asiei Mici în sticle de 330 de mililitri, epicurianul nostru raționalist nu se poate împiedica să nu le compare cu sticlele în care se îmbutelie prin anii '60-'70 Cabernetul de Sâmburești provenit din fostele vii ale lui Vintilă Brătianu. Realizând stereotipia unui automatism de situare care nu-i displace deloc, Ciachir își reamintește faptul că, aflat în Portugalia, la Coimba, unui Iorga (un alt mare afin) reședința episcopului de acolo i se părea la vremea lui «un Hurezi, mai puțin ornat și oarecum mai sprinten». Scăpând de serpentina digresivă de mai înainte, la care, altminteri, obligă în permanență un text deosebit de bogat în referințe culturale, și revenind la Venetia văzută de această dată de Dan Ciachir la lumina zilei (“nu mi s-a părut deloc moartă sau în agonie”), asemănarea instantaneu dezvoltată dintre Canal Grande și Bosfor(!!!) i se pare scriitorului atât de vie, încât, notează el, “mi s-a făcut dor de Constantinopol”. Apoi, sub influența aceleiași pase, dar lucid, scriitorul adaugă: “*Descoperirea aceasta nu își avea temeiul în lectură, nici în numeroasele elemente bizantine ale Venetiei, ci tâșnea dintr-o constatare proprie care mă întinerea* (s.n.)”. Senzație excepțională pe care o au, păstrând proporțiile, în clipe de mare combustie și înălțare spirituală, doar marii iluminați și spiritele fericite... Călătoria pare să spună eseistul, de data acesta fără cuvinte, este pentru omul cuminte și ascultător al Marelui Tot mai mult decât cunoaștere, este poate revelație, comuniune cu duhul și spiritul locurilor, o formă de inspirație prin care Dumnezeu își face simțită prezența. “Asemenea momente, comentează el, reprezintă expresia călătoriei ca drum spre tine însuți, chiar dacă nu este una în jurul lumii” - aluzie desigur la *Reisetagebuch eines Philosophen* a lui Keyserling, un fel de jurnal de filosof în care acesta descrie, dacă nu mă înșel cumva, și călătoriile sale în Europa, America și Asia.

(continuare în numărul viitor)

Dincolo de statistica seacă, monstruoasă și de zaharisirea somatică flagrantă a unui personaj cu pretenții în protipendada de partid, nicio lumină în cuget, nicio reacție măcar elementară stârnită de ceva, nici un rând despre patina locurilor sau varietatea chipurilor omeneste, nimic despre vreun eveniment sau mai știu eu ce; vid total, întuneric gros de să-l tai cu cuțitul...

cronici